

1. Obiekt DAWNA FABRYKA MASZYN BUDOWLANYCH I WŁÓKIENNICZYCH OSKARA HOFFMANA

544/1

WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIEŃ - PRZEMYSŁOWA

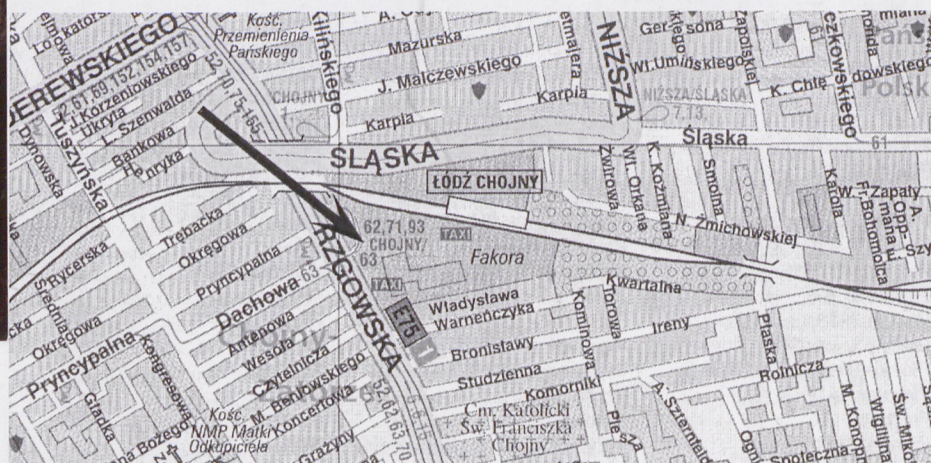
2. Czas powstania

1928

3. Miejscowość

ŁÓDŹ

11. Wieża od wsch., neg. 1600/827/3. Przejście trzon-głowica, wykusz (od. płd.), neg. 1600/826/5. Orientacja.

4. Adres

Łódź 93-308
ul. Władysława Warnerczyka 18/20

działka nr 3/34, [REDACTED]
nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo łódzkie

gmina Łódź
powiat łódzki

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Chojny

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo łódzkie

powiat Łódź

8. Właściciel i jego adres
"FAKORA"

Fabryka Kotłów i Radiatorów w Łodzi
ul. W. Warnerczyka 18/20
Łódź 93-308

9. Użytkownik i jego adres
"FAKORA"

Fabryka Kotłów i Radiatorów w Łodzi
ul. W. Warnerczyka 18/20
Łódź 93-308

10. Rejestr zabytków

Nr

A/37

data

10.08.2010

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Oskar Hoffman założył w 1912 r. przy ul. Widzewskiej (ob. Kilińskiego 170) Fabrykę Maszyn Budowlanych i Włókienniczych. Dla przemysłu włókienniczego wytwarzał maszyny dla przędzalń cienkoprzędnych.

W 1928 r. założył we wsi Chojny na południe od stacji kolejowej, przy drodze do Rzgowa oddział firmy, specjalizujący się w odlewach żeliwnych. Wzniesiono odlewnię, hale obróbki oraz wodociągową wieżę ciśnieni z własnym ujęciem wody ze studni głębinowej, położonym na pld. od niej.

Wieża ciśnieni wzniesiona została w konstrukcji szkieletowej, żelbetowej, z wypełnieniem cegłą i wyposażona w żelbetowy, cylindryczny zbiornik o pojemności 14 m³. Otrzymała skromny detal architektoniczny, eksponujący materiał i konstrukcję.

W 1945 r. przedsiębiorstwo przejęto pod zarządy państwowy. Do 1953 r. funkcjonowało jako filia "Zakładów Budowy Maszyn im. Strzelczyka". W 1953 roku przedsiębiorstwo zreorganizowano: wybudowano nową odlewnię i usamodzielniono jako Fabryka Kotłów i Radiatorów. Później do nazwy dodano człon "FAKORA".

Przedsiębiorstwo wodę technologiczną czerpało z własnego ujęcia - studni głębinowej, z której wodę tłoczono do zbiornika wieżowego, który równoważył dobowe jej zużycie. Odwiercono drugie ujęcie wody ze stacją hydroforową i siecią pracującą niezależnie od ujęcia wcześniejszego. W 1964 r. wieża pracowała jako awaryjne źródło zasilania, a zakład podłączono do miejskiej sieci wodociągowej.

Ok. 1980 r. wieżę ciśnieni wyłączono z eksploatacji. W jej przyziemiu umieszczono stację hydroforową, obecnie nieużytkowaną.

Początki zastosowania żelbetowej konstrukcji szkieletowej do budowy wodnych zbiorników wieżowych sięgają końca XIX w., kiedy to Belg Hennebique (mieszkający w Paryżu opracował nowy system budowy obiektów tego typu.

Dokończenie opisu – Załącznik Nr I

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja. Oddział d. Fabryki Maszyn Budowlanych i Włókienniczych, ob. Fabryka Kotłów i Radiatorów w Łodzi położona jest w pld. części Łodzi (Łódź - Górna). Założenie na planie wieloboku o nieregularnym kształcie, o osi podłużnej wsch.-zach., usytuowano na południe od stacji kolejowej Łódź Chojny, u zbiegu ulic Rzgowskiej i Warnerczyka. Od wsch. teren zakładu ograniczony parkiem. Wodociągową wieżę wodną zlokalizowano przy pld.-zach. granicy działki, biegnącej wzdłuż ulicy Rzgowskiej, obok hali wydziału mechanicznego. Od pld. wieża sąsiaduje z własnym ujęciem wody oraz basem.

Materiał. Wieża posadowiona na betonowej ławie fundamentowej. Ustrój nośny trzonu stanowi konstrukcja szkieletowa wsparta na 8 żelbetowych słupach o przekroju poziomym trapezowym, które posadowione są na stopach fundamentowych. Między filarami rozpięto ściany murowane z cegły ceramicznej, pełnej, na zaprawie cementowo-wapiennej. Od zewnątrz i wewnątrz ściany ceglane, spoinowane - w przyziemiu od wewnątrz wtórnie tynkowane. Słupy na wysokości pozornych trzech kondygnacji wzmocnione żelbetonowym cokołem. Stropy trzonu założone na rusztowaniu z szyn stalowych, drewniane. Na żelbetowym ruszcie, wieńczącym trzon wsparto zbiornik wieżowy wody, żelbetowy, cylindryczny, posadowiony na najwyższej kondygnacji budowli o wymiarach: średnica 3,5 m, wysokości 2,7. Posadzka parteru oraz obejście robocze wokół zbiornika betonowe. Podłogi wyższych kondygnacji trzonu deskowe. Dach wtórny, w konstrukcji drewnianej, krokwiowej, wielopołaciowy o małym kącie nachylenia połaci. Pokrycie dachu stanowi papa na deskowaniu pełnym. Komunikacja pionowa trzonu realizowana jest za pomocą drabiny metalowej, z kondygnacji podzbiornikowej do zbiornikowej wykuszem w konstrukcji żelbetowej, za pomocą klamr zakotwionych w ścianie. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne. Okna drewniane, pojedyncze w ok. 80% zniszczone. Drzwi jednoskrzydłowe, drewniane.

Plan. Wieża założona jest na rzucie wielokąta, o średnicy wewnętrznej 4,59 m i grubości ścian 14 cm. W przyziemiu zamontowano stację hydroforową, niezżytkowaną. Kondygnacje trzonu służą jako pion komunikacyjny, głowica do gromadzenia wody i obsługi zbiornika. Wejście do wieży od ptn.-wsch.

Bryła. Wieża wolnostojąca, niepodpiwniczona, z trzonem trzykondygnacyjnym i jednokondygnacyjną głowicą. Baza trzonu pryzmatyczna, wyżej w formie ściętego ostrosłupa, na którym osadzono nadwieszoną, pryzmatyczną głowicę ośmioboczną. Wieżę przykryto wielopołaciowym dachem o małym kącie nachylenia połaci i małym okapie. Oś komunikacyjna głowicy wyznaczona jest wykuszem.

Elewacje. Bud. wieży o charakterze przemysłowym, z detalem architektonicznym podporządkowanym funkcji obiektu. Elewacje ceglane, spoinowane kontrastują z rysunkiem konstrukcji szkieletowej obiektu, która wyznacza artykulację wertykalną i horyzontalną obiektu. Trzon symbolicznie podzielony wieńcem żelbetowym na cztery kondygnacje. W przyziemiu płaszczyznę ptn.-wsch. elewacji wypełniają jednoskrzydłowe drzwi drewniane, pole wsch. wtórnie otynkowane. Okna wieży prostokątne, zasłonięte płytami metalowymi - w większości brak stolarki okiennej. Cztery pasy okien kondygnacji trzonu rozmieszczone na przemian. Głowica nadwieszona nad trzonem o podstawie lekko ukośnej. Przejście trzon-głowica prostokątnym wykuszem elewacji pld.-zach. stanowiącym swobodną reminiscencję stylów historycznych. Elewacje wieńczy niewielkie nadwieszenie okapu dachu.

Instalacje. Elektryczna, odgromowa. Wodna i kanalizacyjna nieużytkowane.

<p>14. Kubatura</p> <p>360 m³</p> <p>pojemność zbiornika - 14 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>45 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>Wodociągowa wieża ciśnień. Komunikacja pionowa.</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>Nie użytkowana.</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie</p> <p>Prace remontowe po II wojnie światowej ograniczały się głównie do remontów bieżących, napraw stolarki okiennej i drzwiowej, konserwacji pokrycia dachu, wymiany instalacji.</p> <p>W latach 80. XX w. podniesiono poziom posadzki parteru do poziomu gruntu i na parterze zamontowano stację hydroforową - zbiornik wprowadzono przez wykutą dziurę w ścianie, którą zamurowano i otynkowano od zewnątrz - awaryjną dla d. ujęcia wieży wodnej. Przyziemie od wewnątrz otynkowano i pomalowano, wykonano strop w celu ocieplenia hydroforu.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan zachowania wieży jest dobry. Stropy, ściany zewnętrzne, okna i drzwi, pokrycie dachu w dobrym stanie technicznym.</p> <p>Instalacje sprawne.</p> <p>konstrukcja żelbetowa ze znacznymi odpryskami betonu, odsłaniającymi zbrojenie i powodującymi jego korozję. Cegła w wielu miejscach nieznacznie wykruszona.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Wodociągowa wieża ciśnień prezentuje walory historyczno-techniczne, odnoszące się do rozwoju Fabryki Maszyn Oskara Hoffmana i przemysłu metalowo-maszynowego Łodzi oraz architektoniczne. Wieżę klasyfikujemy w grupie wież typu "grzybka".</p> <p>Karta ewidencyjna jest wystarczającą formą dokumentacji historyczno-konserwatorskiej obiektu.</p> <p>Programy prac remontowo-budowlanych uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- C. Jeruzel, PT przyłącza wodociągowego Łódź, ul. Warneńczyka 18, Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego w Łodzi, 1964 r, w: Archiwum Działu Technicznego, Fabryka Kotłów i Radiatorów FAKORA w Łodzi.
- Wieża ciśnień - operat techniczny, Fabryka Kotłów i Radiatorów FAKORA w Łodzi, Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne w Łodzi, Łódź 1980 r.

22. Bibliografia

- A. Ginsbert, Łódź. Studium monograficzne, Wydawnictwo Łódzkie 1962.
- I. Ihnatowicz, Przemysł łódzki w latach 1860-1900, Ossolineum, Wrocław 1965.
- Łódź w latach 1945 - 1960, pod red. E. Rosseta, Towarzystwo Przyjaciół Łodzi, Łódź 1962.
- G. Missalowa, Studia nad powstaniem łódzkiego okręgu przemysłowego. T. I. Przemysł, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1964.
- K. Stefański, Jak zbudowano przemysłową Łódź. Architektura i urbanistyka miasta w latach 1821 - 1914. Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Łodzi, Łódź 2001.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- Winieta oddziału z okresu międzywojennego, w: Fabryka Kotłów i Radiatorów FAKORA w Łodzi.

24. Uwagi różne

25. Opracował: **Program komputerowy karty - Word for Windows - BSiDZT S. Januszewski**

tekst mgr inż. Krzysztof J. Madziara 10 listopada 2002 r.

plany, rysunki patrz. p. 21, poz. 2, mgr inż. Krzysztof J. Madziara lipiec 2002 r.

zdjęcia fotogr. mgr inż. Krzysztof J. Madziara lipiec 2002 r.

miejsce przechowywania negatywów BSiDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Nr 1 - Dokończenie opisu rubr. 12 i ikonografia, sytuacja.

Nr 2 - Dokumentacja fotograficzna.

Nr 3 - Dokumentacja rysunkowa.

1. Miejscowość

Ł Ó D Ź

2. Obiekt D. Odlewnia Oskara Hoffmana

**WODOCIĄGOWA WIEŻA
CIŚNIENIA - PRZEMYSŁOWA**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

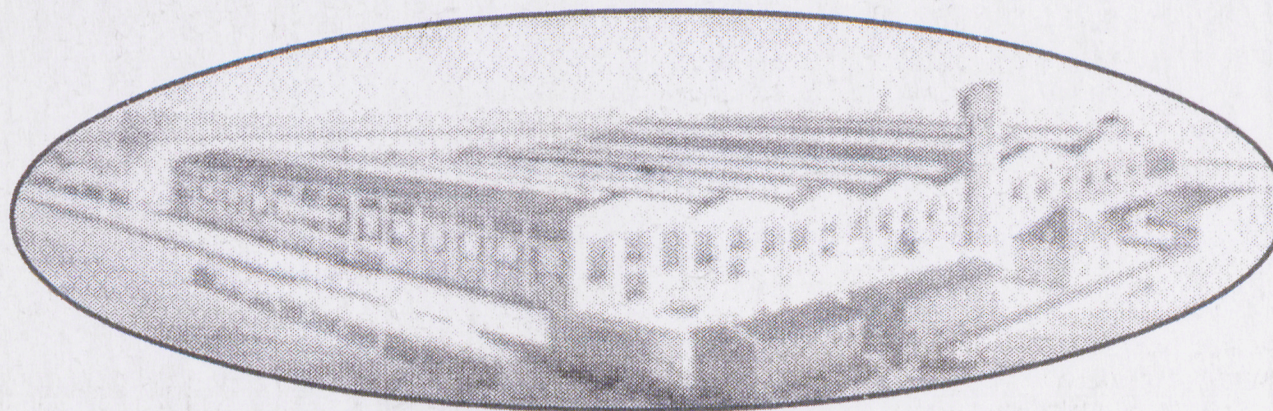
Dokończenie opisu rubr. 12, ikonografia (verte!).

Dokończenie opisu rubr. 12.

Czynił układ słupów, podpór konstrukcją monolityczną, wykorzystując ku temu zalety nowych technologii opartych na stosowaniu żelbetu. Jedną z pierwszych wież typu Hennebique powstała w 1904 r. w Newton-le-Willows (Anglia), inna, podobna, w 1910 r. w Hasselt (Belgia). W okresie od 1902 do 1930 r. żelbet zyskał uznanie i szeroko stosowano go w budownictwie wodociągowych budowli wieżowych i nie tylko.

Wieża odlewni FAKORA założona została na planie wielokąta, wyznaczonym przez słupy konstrukcyjne, o trzonie zwężającym się ku nadwieszanej, pryzmatycznej nadwieszanej głowicy. Wieżę tę klasyfikujemy w grupie wież typu "grzybka", z wyraźnym zewnętrznym podziałem bryły i elewacji na trzon służący komunikacji i głowicę mieszczącą zbiornik wody.

Winieta oddziału zakładu O. Hoffmana z okresu międzywojennego z wieżą, w: Fabryka Kotłów i Radiatorów FAKORA w Łodzi.

Łódź - Chojny 1928

Wkładkę założył: mgr inż. Krzysztof J. Madziara 10 listopada 2002 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

Plan sytuacyjny Fabryki Kotłów i Radiatorów "FAKORA"

1 - portiernia.

2 - odlewnia.

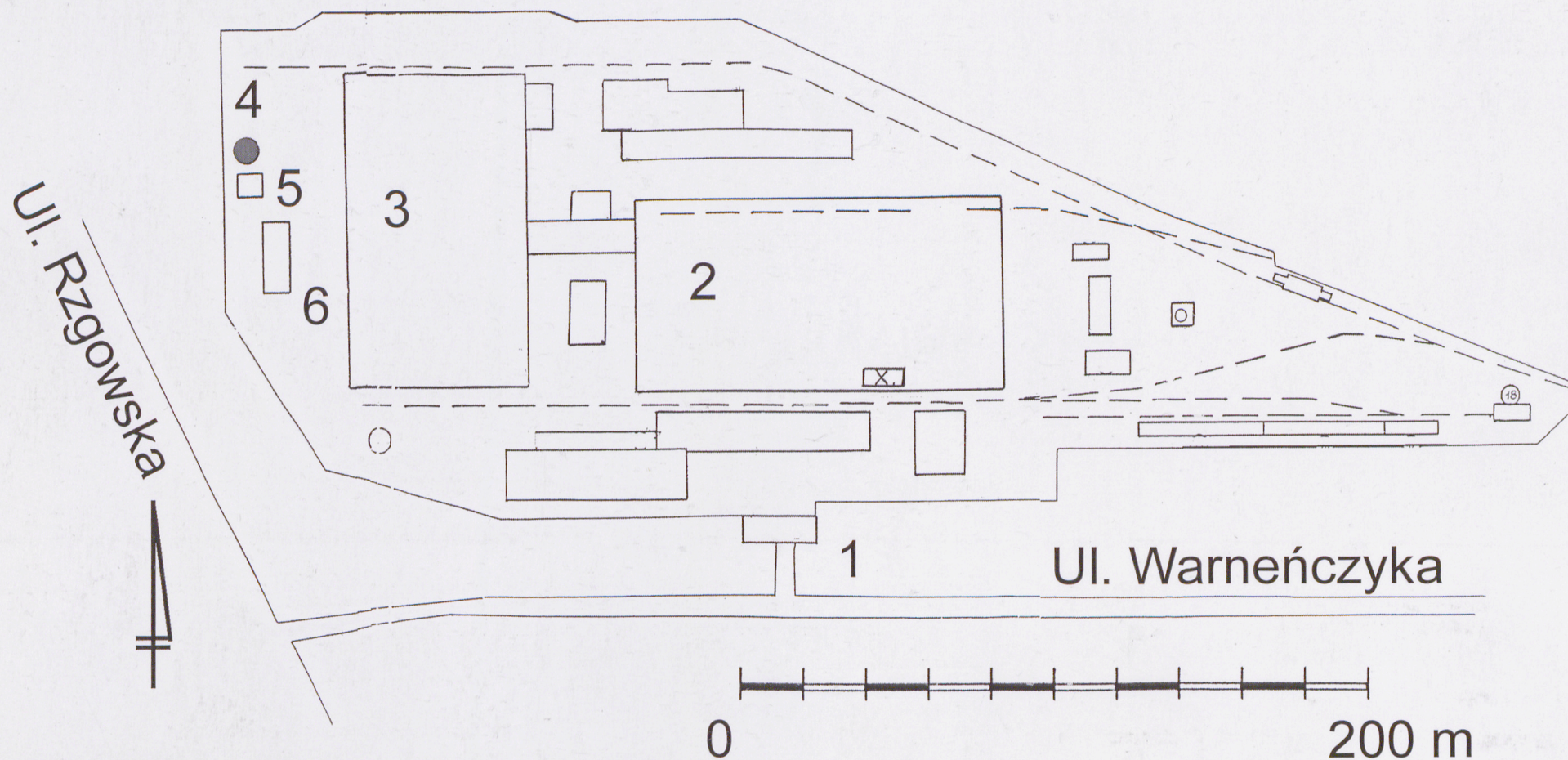
3 - wydział mechaniczny.

4 - wodociągowa wieża ciśnieniowa.

5 - dawne ujęcie wody dla wieży.

6 - basen

Skala 1:2000

1. Miejscowość

ŁÓDŹ

2. Obiekt D. Odlewnia Oskara Hoffmana
**WODOCIĄGOWA WIEŻA
CIŚNIEN - PRZEMYSŁOWA**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna (verte!).

1. Wieża od pld.-zach. z wykuszem, neg. 1600/826/2.
2. Wieża od pld.-wsch., neg. 1600/826/4.
3. Wieża od pln.-zach, neg. 1600/826/6.

Wkładkę założył: mgr inż. Krzysztof J. Madziara 10 listopada 2002 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

4. Wodowskaz na elewacji pld.-wsch. wieży, neg. 1600/826/3.
5. Wnętrze trzonu wieży, neg. 1600/827/1.
6. Przyziemie wieży, wnętrze, konstrukcja, neg. 1600/827/2.

1. Miejscowość

Ł Ó D Ź

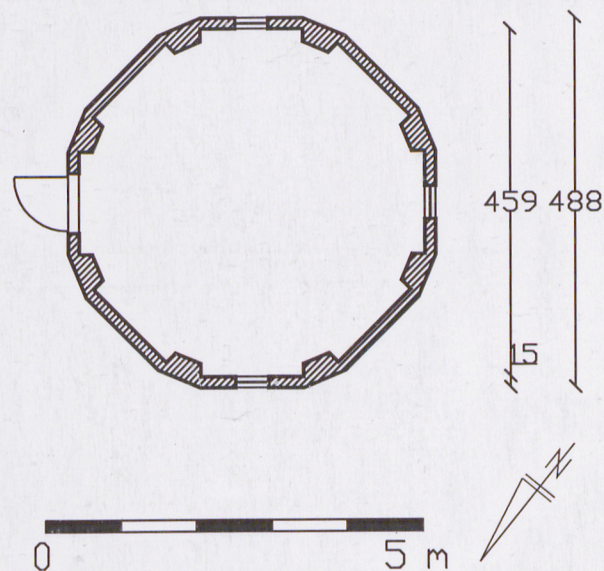
2. Obiekt D. Odlewnia Oskara Hoffmana

**WODOCIĄGOWA WIEŻA
CIŚNIEŃ - PRZEMYSŁOWA**

3. Zawartość wkladki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

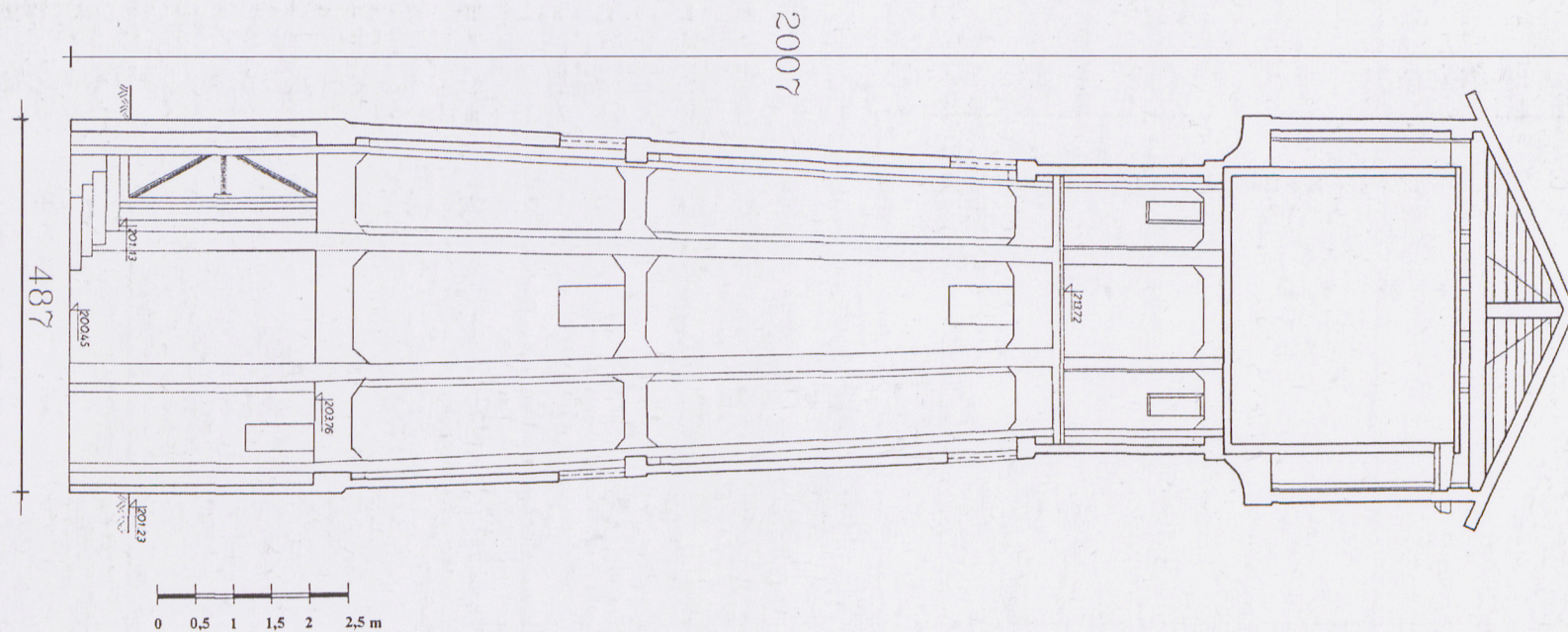
Dokumentacja rysunkowa (verte).

Rzut przyziemia skala 1:100

Wkładkę założył: mgr inż. Krzysztof J. Madziara 10 listopada 2002 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

Przekrój pionowy wieży wodnej

skala 1:100

Wg: Wieża ciśnień - operat techniczny, Fabryka Kotłów i Radiatorów FAKORA w Łodzi,
Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne w Łodzi, Łódź 1980 r.